

K O M M E N T A R

af Jonas Toubøl

Septembermobiliseringen af flygtningsolidaritetsbevægelsen

Fra september og frem har Danmark oplevet en voldsom opblomstring af flygtningsolidariske aktiviteter. Danskere, der viser solidaritet med flygtninge og endda begår civil ulydighed for at hjælpe, er ikke et nyt fænomen, selvom omfanget af septembermobiliseringen overgår alle tidligere tilfælde. Den danske flygtningsolidaritetsbevægelse opstod i 1980'erne som reaktion på Mexicanersagen, udlændingeloven af 1983 og flygtningsstrømmen fra Iran og Irak. Den følgende kommentar vil kort skitsere bevægelsens repertoire, historie og organisering. I tilgift vil jeg diskutere bevægelsens usædvanlige bredde med hensyn til de aktives værdier og baggrunde. Til slut vil jeg angive en række mulige årsager til septembermobiliseringen og den omfattende civile ulydighed i forbindelse hermed.

Bevægelsens repertoire og historie

Den mest iøjefaldende aktivisme, som har præget den mobilisering, der tog fart i starten af september 2015, er den civile ulydighed,¹ der har udspillet sig på de danske veje, jernbanestationer, lufthavne og færges. Der er opstået en række ruter "under jorden", som har skullet sikre, at de immigranter og flygtninge, som bevægede sig op igennem Europa via Danmark, har kunnet nå frem til deres ønskede destination i Norden.

Selvom civil ulydighed har trukket flest overskrifter, har flygtningsolidaritetsbevægelsen et meget bredere repertoire, som overordnet kan inddeles i følgende fem kategorier ordnet efter, hvor almindelig aktiviteten er: 1) *Medmenneskelig, tværkulturel aktivitet* som fællesspisning med danskere og flygtninge, udflugter og kontaktpersonordninger. 2) *Påvirkning af opinion og politikere* som konferencer, høringer, læserbreve, demonstrationer og underskrift-

indsamlinger. 3) *Juridisk bistand* som juridisk rådgivning og repræsentation (Karstensen 2002). 4) *Hjælp til personer uden lovligt ophold* som at give husly, arbejde, penge, lægehjælp og transport (Lunding 2000; Markussen 1987; Thybo Andersen og Dufour 2005). 5) *Direkte aktion* som kirkeasyler (Kirkeasyl 2011; Sørensen 1992).

Civil ulydighed og spørgsmålet om flygtninge har historisk haft en tæt sammenhæng. Begrebet blev formuleret af Henry D. Thoreau (1866a) i forhold til spørgsmålet om slaveri i USA (Thoreau 1866b). Han fandt, at en moralsk pligt gjaldt i forhold til at hjælpe slaver på flugt. Det skete ved at skjule og transportere bortløbne slaver til sikkerhed i Canada via *The Underground Railroad*, som han selv var en aktiv del af. Paralleliteten til den aktuelle civile ulydighed i Danmark er slående.

Flygtningespørgsmålet i en form, der minder om i dag, rejses første gang med ankomsten af de ungarske flygtninge fra den russiske invasion i 1956, som bl.a. gav anledning til dannelsen af en af bevægelsens toneangivende organisationer, Dansk Flygtningehjælp (Fenger-Grøn og Grøndahl 2004).

I lyset af Den Kolde Krig og Danmarks stilling heri blev ungarnsflygtningene i den brede befolkning og fra officielt hold betragtet som helte, der heroisk havde trodset det kommunistiske Sovjet og nu måtte flygte fra den brutale russiske overmagt. Bredt i befolkningen blev de budt velkomne og inviteret ind i danskernes hjem og samfund.

Her 60 år senere er der sket et massivt skred i værdier, holdninger og politik i forhold til flygtninge (Fenger-Grøn og Grøndahl 2004:14f). Centralt i dette skred er en bevægelse væk fra en opfattelse, hvor hensynet til individets rettigheder og værdighed går forud for hensynet til det politiske fællesskab. Denne opfattelse kommer klart til udtryk i dokumenter som f.eks. Den Europæiske Menneskerettighedserklæring, men har sine rødder i de politiske revolutioner i Frankrig og Amerika, som banede vejen for modernitetens genembrud. I stedet ser vi en opfattelse vinde frem, hvor ikke individets kvalitet som menneske, men dets medlemskab af det fællesskab, som staten afgrænser, er det afgørende. Flygtningen, der ikke er medlem af fællesskabet, ses ud fra denne opfattelse i højere grad som en potentiel trussel mod fællesskabets integritet frem for et menneske med ret til beskyttelse.

Flygtningesolidaritetsbevægelsen opstår som en reaktion på dette holdningsskred. Den første mobilisering, som har udlændinges og herunder flygtninges retssikkerhed i fokus, sker i forbindelse med den såkaldte Mexicanersagen i 1977.²

Mexicanersagen giver anledning til, at Danmark får sin første udlændingelov i 1983. Denne i udgangspunktet liberale udlændingelov er kun i kraft kortvarigt, da flygtninge i store antal fra Iran og Irak kommer til landet i løbet af 1980'erne og fra 1986 giver anledning til en lang række stramminger af udlændingeloven; en tendens, der er fortsat sidenhen under skiftende regeringer. Samtidigt strammes retorikken fra den nationalkonservative højrefløj,

og begreber som "bekvemmelighedsflygtninge" og "økonomiske flygtninge" vinder indpas i debatten (Fenger-Grøn og Grøndahl 2004:152-160).

Udlændingeloven og efterfølgende stramninger betyder en markant forøgelse af antallet af flygtninge, der får afslag på asyl. Kombineret med fortsat tilstrømning af flygtninge bliver det katalysator for, at bevægelsen vokser og bliver organiseret. Organiseringen sker dels i forhold til spørgsmål om flygtninges retssikkerhed som f.eks. Komiteen for Udlændinges Retssikkerhed, dels i forhold til tværkulturelt arbejde som Mødestedet der er et kirkeligt initiativ, samt lokalgrupper af Flygtningevenner, som opstår over hele landet. Endelig er en række advokater med speciale i asylsager også en del af bevægelsen fra start.

Nye grupper og bevægelsessolidaritet

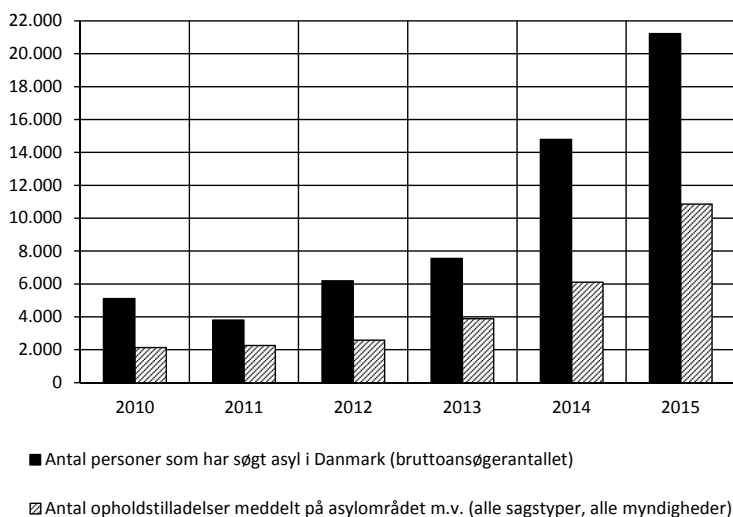
Bevægelsen udvikler sig op igennem 1990'erne og 2000'erne til en meget bred koalition. I bevægelseskoalitionen indgår grupper med tilknytning til den yderste venstrefløj som Asylret, mere klassiske NGO'er som Amnesty International og civilsamfundsorganisationer som Refugees Welcome, en række relativt bredde landsdækkende netværk som Bedsteforældre for Asyl, lokale grupper af flygtningevenner og endelig de ofte oversete kristne organisationer som f.eks. Indre Missions Tværkulturelle Arbejde.

Nyeste skud på stammen er Venligboerne, der betegner sig som en folkebevægelse, og som er lokalgrupper, der organiserer tværkulturelle aktiviteter med danskere og flygtninge med udgangspunkt i det medmenneskelige. Antallet af aktive og af lokalgrupper af Venligboere har været i kraftig vækst siden en gruppe vendelboere fra Hjørring sammen med flygtninge i det nærliggende asylcenter Hyttebyen startede Venligboerne i november 2014 (Skjødt og Adrian 2015).

En egentlig ny gruppe, som har været meget aktiv i septembermobiliseringen, er indvandrere og flygtninge samt deres efterkommere. Den hidtidige bevægelse har overvejende været etnisk dansk. Personer og efterkommere af personer med andet oprindelsesland end Danmark har hjulpet flygtninge, men det er i høj grad foregået parallelt med den øvrige bevægelses aktiviteter. Det er således en interessant ny gruppe, da den meget muligt har en anderledes relation til flygtningestrømmen, givet at dens medlemmer fortsat betragtes som relativ nytilkomne i det danske samfund.

Det er, som det fremgår, en broget flok, der mødes i Dansk Flygtningehjælps Asylnetværk, som er det primære forum, hvor organisationerne løbende mødes for at blive opdateret på den politiske udvikling på området og udveksle erfaringer, og der er da også spændinger og uenigheder internt i bevægelsen, som er både politiske og personlige. Ikke desto mindre er der en udpræget intern solidaritet, da de fleste her ser hinanden som værende på det samme hold over for modstanderne i form af myndighederne og de ansvarlige politikere.

Figur 1. Årligt antal asylansøgere og antal meddelte opholdstillader 2010 til 2015.

Kilde: https://www.nyidanmark.dk/NR/rdonlyres/E3C50EA0-BD36-4DDD-9C8D-7AAF44DE1F12/0/seneste_tal_udlaendingeomraadet.pdf besøgt den 2.2.2016

Kernen i bevægelsens solidaritet (Tarrow 2011:142ff) angår, hvordan man behandler flygtningene. I bevægelsen er det et indiskutabelt princip, at menneskeliv er noget "helligt", og at alle mennesker har ret til at leve et værdigt liv. Det implicerer et ansvar over for andre mennesker, som man skal tage vare på. Det ansvar bliver så meget desto større, jo mere magtesløs en position den anden står i, og en flygtning står i en ekstremt udsat position. Dette bliver kernen i bevægelsens rammesætning (fra engelsk, *framing* (Snow et al. 1986)), i de følelser, som motiverer, og bliver udgangspunktet for bevægelsens kollektive identitet og den hermed forbundne grænsedragning.

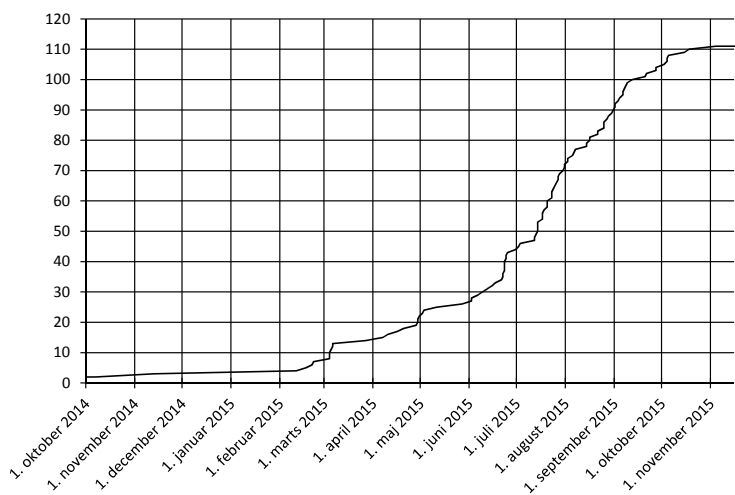
Heroverfor står myndighederne og indvandrekrisiske politikere og debattører. I det daglige arbejde er det særligt myndighedernes tilgang til flygtninge, der fylder. Her finder man i bevægelsens optik det fuldstændigt modsatte af, hvad der karakteriserer en omsorgsfuld tilgang til andre mennesker, nemlig det upersonlige, ansigtsløse bureaukratiske system.

Dernæst er det en udpræget opfattelse i bevægelsen, at fortolkningen af loven ofte intentionelt tilsigter, at sagernes udfald skal blive et afslag på asyl. Den oplevede bias er således en kilde til stor frustration, forargelse og provokation, der gør fjendebilledet af *Dem* så meget desto stærkere og omvendt giver klart indhold og afgrænsning af bevægelsens *Vi*.

Årsager til septembermobiliseringen

Jeg vil her afsluttende give en række tentative bud på mulige årsager til den kraftige vækst i flygtningesolidarisk aktivitet og civil ulydighed, der fulgte,

Figur 2. Udviklingen i antal Venligboerne facebookgrupper 1. oktober 2014 til 15. november 2015.

Kilde: Egen dataindsamling i perioden 14.11.2015 - 6.1.2016. Dato for første medlem af alle facebookgrupper ved søgning på "Venligboerne", 111, er registreret.

da flygtningestrømmen fra Mellemøsten og Nordafrika nåede Danmark i starten af september 2015.

Først og fremmest skal det strukturelle forhold, at mobilisering og tiltagende organisering i form af lokale grupper af flygtningevenner og i særdeleshed Venligboere allerede havde pågået i en længere periode forud som reaktion på det øgede antal asylansøgere og flygtninge i de forudgående år (se figur 1 og 2). Som det fremgår af figur 2, ligger den kraftigste vækst i Venligboernes grupper på Facebook fra midten af juni til lidt inde i september og dermed hovedsageligt før septembermobiliseringen tog fart fra starten af september. Et tiltagende antal danskere havde dermed på forhånd konkrete erfaringer med asylansøgere og flygtninge, håndtering af kultur- og sprogbarrierer, samt psykisk og fysisk sårbare mennesker. Det betød, at de menneskelige resurser, i form af bevægelsesaktive og organisatoriske resurser i form af netværk og grupper med erfaring i samarbejde og organisering, var relativt store op til septembermobiliseringen.

Mobiliseringen finder også sted kort efter folketingsvalget den 18. juni 2015, der resulterede i en smal Venstre-regering støttet af det nationalkonservative og indvandrerkritiske Dansk Folkeparti. Regeringen havde fra start et erklæret mål om at mindske antallet af flygtninge ved at gøre det mindre attraktivt at søge asyl i Danmark. Det er muligt, at utilfredshed over valgresultatet og den strammere udlændingepolitik, der fulgte, fik afløb i septembermobiliseringen.

Dansk krigsdeltagelse i Mellemøsten og Nordafrika, som direkte eller indirekte relaterer til flere af de konflikter, der er årsag til flygtningestrømmen, spiller formentligt også en rolle. Det støttes af en meningsmåling fra Epinion, offentliggjort den 8. november 2015 baseret på interview med 1004 danskere på 18 år eller derover, hvor 49 % er enige i, at "Danmark har et særligt ansvar for at tage imod flygtninge fra konflikter, hvor Danmark har deltaget i en krigsindsats", 31 % uenige og 17 % hverken er enige eller uenige (Engmann 2015). Sammenkædning af dansk krigsdeltagelse og ansvar for dens ofre er velkendt i bevægelsen, som det f.eks. også var tilfældet under kirkeasylet i Brorsons Kirke i 2008, hvor sagen handlede om en gruppe flygtninge fra Irak-krigen, som Danmark var del af (Kirkeasyl 2011).

Den forudgående mediedækning af krigen i Syrien og flygtninges vej over Middelhavet og op igennem Europa kan have inspireret til aktion. Dels kan billeder fra grænserovergange, hvor EU-landes politi og militær meget hårdhændet forsøger at holde flygtninge fra at komme ind i EU, have vakt medfølelse, men også forargelse og skam over, at det sker inden for EU og dermed et politisk fællesskab, som Danmark er del af. Dels kan billeder af, hvordan borgere i andre lande modtager flygtningene med jubelscener, fornødenheder og gæstfrihed have inspireret til, hvad man kan gøre. Medierne kan således have forårsaget en følelsesmæssig og mobiliserende præparering af befolkningen samt have inspireret med aktionsformer fra andre lande, der giver en konkret anvisning på at få afløb for behovet for at gøre noget.

Sidst spiller det, som Løgstrup kaldte *Den Ethiske Fordring* (2010), formentligt en vigtig rolle, når vi skal forstå, hvorfor så mange mennesker, som ikke på forhånd var aktive i bevægelsen, på kort tid engagerer sig i arbejdet med at hjælpe flygtninge med lovlige såvel som ulovlige midler.

Den etiske fordring udspringer ifølge Løgstrup af, at vi i vores relationer med andre altid har magt over den andens liv. Når vi indgår i en relation, blotter vi os dermed i tillid til, at den anden ikke vil bruge sin magt over os til at skade os. Disse elementære kendsgerninger implicerer en etisk fordring om at vise omsorg for den andens liv.

Da f.eks. historien om flygtninge, der vandrede til fods på de danske veje, blev berettet i medierne, har det utvivlsomt berørt og fordret handling hos mange mennesker, da det netop står i ens magt at køre afsted og tilbyde flygtningene et lift på vejen mod deres destination. Det er en måde umiddelbart at hjælpe nogen mennesker, som har givet sig næsten helt og holdent i vores samfunds vold.

Civilsamfundets store engagement og den udbredte civile ulydighed i forbindelse med septembermobiliseringen kan måske bedst forstås i dette lys. Når det gælder det fordrede ansvar for det andet menneske, vil overvejelser og reservationer med hensyn til loven ofte vige. Hvis loven opfattes som i strid med det, man ser som helt fundamentalt for det menneskelige samkvem i samfundet, mister den sin autoritet, og mange vil handle i tråd med Thoreaus forskrift om, at "[...] we should be men first, and subjects afterward." (1866a:125).

Noter

1. Her ikke defineret nærmere end i den brede betydning som man f.eks. finder i følgende definition fra Den Store Danske: "*Civil ulydighed*, det forhold, at en person overtræder loven under henvisning til moralske værdier, som den ulydige sætter over alle borgeres pligt til at følge loven". (Zahle og Manniche 2009).

2. Mexicanersagen angik mexicaneren Jaime Martinez, der den 1. april 1977 anholdes i København sigtet for spionage og terrorisme. Han isolationsfængsles i 141 dage og udvises herefter uden at være blevet stillet for en domstol til Cuba. Der er aldrig ført bevis for at han skulle være skyldig i hverken planlagt eller udført spionage eller terrorisme.

Litteratur

- Engmann, Theis Stenholt 2015: "Ny måling: Hver anden synes dansk krigsindsats giver særligt flygtningeansvar". *DR.DK*, 8. november. Fra <http://www.dr.dk/nyheder/indland/ny-maaling-hver-anden-synes-dansk-krigsindsats-giver-saerligt-flygtningeansvar>, besøgt den 11. november 2015.
- Fenger-Grøn, Carsten og Malene Grøndahl 2004: *Flygtningenes danmarkshistorie 1954-2004*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Karstensen, David 2002: *Passion og professionalisme. En antropologisk analyse af "flygtningevæbner", der hjælper og skjuler flygtninge "under jorden" i Danmark*. Speciale, Københavns Universitet.
- Kirkeasyl 2011: *Kirkeasyl – en kamp for ophold*. Frederiksberg: Frydenlund.
- Lunding, Carsten 2000: *Ikke kun om søndagen. Om Leif Bork Hansen-sagen, civil ulydighed og demokrati*. København: Akademisk Forlag.
- Løgstrup, Knud Ejler 2010: *Den etiske fordring*. Århus: Klim.
- Markussen, Inger 1987: *Flygtning lige over jorden*. København: C.A. Reitzel.
- Skjødt, Maria og Joachim Adrian 2015: "Jeg ved sgu ikke hvordan det hele er gået så hurtigt". *Politiken*, 1. november. Side 6.
- Snow, David A.; E. Burke Rochford Jr.; Steven K. Worden og Robert D. Benford 1986: "Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation". *American Sociological Review*, 51(4):464-81.
- Sørensen, Anne M. 1992: *154 døgn. En beretning om palæstinenserens asyl i Blågårds Kirke*. Redigeret af Anne M. Sørensen. Aarhus: Forlaget Klim.
- Tarrow, Sidney G. 2011: *Power in movement: social movements and contentious politics*. Rev. & updated 3rd ed. Cambridge studies in comparative politics. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Thoreau, Henry D. 1866a: "Civil Disobedience", i: *A Yankee in Canada, with Anti-Slavery and Reform Papers*, 123-51. Boston: Ticknor and Fields.
- Thoreau, Henry D. 1866b: "Slavery in Massachusetts", i: *A Yankee in Canada, with Anti-Slavery and Reform Papers*, 97-116. Boston: Ticknor and Fields.
- Thybo Andersen, Finn og Kirsten Dufour 2005: *At en hel by kunne blive kriminel*. Lemvig: SAAS (Space of Advanced Art Studies); Hygum Kunstmuseum.
- Zahle, Henrik og Jens Chr. Manniche 2009: "Civil ulydighed". *Den Store Danske*. Gylendendal. http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Jura/Danmarks_stats_forfatning/civil_ulydighed, besøgt den 7. januar 2016.

Jonas Toubøl

E-mail: jt@soc.ku.dk